

AZƏRBAYCAN-ERMƏNİSTAN SƏRHƏDLƏRİN DELİMİTASİYASI VƏ DEMARKASİYASI PROBLEMİ VƏ ONUN HƏLLİ YOLLARI

UOT 327; 339.9
DOI:10.30546/3006-0346.2023.6.78.41

ÜZEYİR MUSTAFAYEV

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyasının dissertantı*

E-mail: u.mustafayev@konullu.az

Giriş

Azərbaycan və Ermənistan arasında müharibə sonrasında keçirilmiş görüşlərdə əsas müzakirə mövzularından biri sərhədlərin delimitasiya və demarkasiyası məsələsi olmuşdur. İstər Avropa İttifaqı, istərsə də Rusiyanın vasitəçiliyi ilə keçirilmiş görüşlərdə Azərbaycan dəfələrlə sərhədlərin müəyyənləşdirilməsinin zəruriliyini bəyan etmişdir. Lakin sərhədlərin müəyyənləşdirilməsi probleminin həllinə çalışmaq əvəzinə Ermənistan tərəfindən səsləndirilmiş müxtəlif tələblər bu prosesi müharibədən sonrakı 3 il ərzində yalnız gecikdirməyə xidmət etmişdir. Bütün bunlara qarşılıq olaraq Azərbaycan dəfələrlə bəyan edib ki, prosesin mümkün qədər tez başa çatdırılması naminə, sərhədlərin delimitasiya və demarkasiyası üçün heç bir ilkin şərt olmamalıdır. Bir sözlə, Azərbaycanın rəsmi mövqeyi ondan ibarətdir ki, sərhədin delimitasiya və demarkasiyası münasibətlərin normallaşması və tərəflər arasında yekun sülh sazişi üçün ilkin şərtədir. Bu məsələ Ermənistana təqdim edilmiş Azərbaycanın iki ölkə arasında əlaqələrin qurulmasının əsas prinsiplərinə dair təklifində də öz əksini tapmışdır.

Əsas hissə

Reallıqda Qarabağ məsələsi ilə Azərbaycan-Ermənistan sərhədinin delimitasiya və demarkasiyası problemi tamamilə fərqli anlayışlardır. Azərbaycan-Ermənistan sərhədinin delimitasiyası dedikdə dövlətlər arasında dövlət sərhədinin ümumi mövqeyinin və istiqamətinin danışıqlar yolu ilə müəyyənləşdirilməsi nəzərdə tutulur. Azərbaycan-Ermənistan sərhədinin demarkasiyası isə mübahisə obyektinə olan ərazidə müvəqqəti müəyyənləşdirilən xətt (zolaq) deməkdir. Demarkasiya xətti döyüşən tərəflər arasında xüsusi sazişlə müəyyənləşir.

Belə ki, Qarabağ münaqişəsi anlayışının bir-mənalı şəkildə aradan qaldırılmasına baxmayaraq sərhəd problemi günümüzdə davam etməkdədir. Azərbaycan tərəfindən 44 gün ərzində aparılan hərbi əməliyyatlar, Həkəri çayı üzərində sərhəd-keçid məntəqəsinin qurulması və 19-20 sentyabr tarixlə-

rində keçirilən antiterror tədbirləri çərçivəsində Qarabağda qalan Ermənistan silahlı qüvvələrinin qalıqlarının tərksilah olunması nəticəsində Azərbaycan həm ərazi bütövlüyünü, həm də tam suverenliyini təmin etdi. Lakin Ermənistan rəhbərliyinin qərar qəbul etməsinə təsir edən siyasi kontekstlər və Ermənistan cəmiyyətində Azərbaycanın xeyrinə ola biləcək tarixi sənədlər çərçivəsində sərhədlərin müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı dözümlülüyün olmaması sərhəddəki vəziyyətin qeyri-müəyyən halda qalmasına səbəb olur. Başqa sözlə, sərhədlərin delimitasiya və demarkasiyası Azərbaycanın beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədləri çərçivəsində Qarabağdan tamamilə ayrı olaraq həll olunmalıdır ki, bununla bağlı da Ermənistan tərəfindən yalnız səsləndirilmiş fikirlər vardır. Hazırda Ermənistan tərəfi hələ də Azərbaycanın beynəlxalq səviyyədə tanınmış ərazilərinə müvafiq olaraq sərhədin delimitasiya və demarkasiya məsələni təxirə salmaqla məşğuldur [2].

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev siyasi müstəvidə dəfələrlə bəyan edib ki, Azərbaycan Ermənistanla Azərbaycan arasında sərhədin delimitasiyasına hazırdır. Postmüharibə dövründə Ermənistanla olan diplomatik təmasların da əsasını məhz sülh sazişi, yeni münaqişədən çəkilmə və sərhədlərin delimitasiyası məsələləri təşkil edir. 2021-ci ilin 11 yanvar tarixində Moskva şəhərində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Ermənistan Respublikası baş nazirinin və Rusiya Federasiyası Prezidentinin iştirakı ilə üçtərəfli formatda keçirilən görüş postmüharibə dövründə tərəflər arasında dövlət başçıları səviyyəsində ilk diplomatik təmas idi. Keçirilmiş görüş nəticəsində imzalanmış 4 bəndlik Moskva bəyanatı isə tərəflərin sülh quruculuğu sahəsində ilk sənədi hesab edilə bilər. Bəyanatın müddəaları aşağıdakılardır:

1. 2020-ci il 9 noyabr tarixli Bəyanatın 9-cu bəndinin regionda bütün iqtisadi və nəqliyyat əlaqələrinin bərpası ilə bağlı hissəsinin reallaşdırılması məqsədilə Rusiya Federasiyasının Prezidenti V.V. Putinin Azərbaycan Respublikasının, Ermənistan Respublikasının baş nazirləri müavinlərinin və Rusiya Federasiyası Hökumətinin sədr müavininin birgə

həmsədrliyi ilə üçtərəfli İşçi qrupu yaradılması barədə təklifi dəstəklənir.

2. İşçi qrupu 2021-ci il yanvarın 30-dək ilk iclasını keçirəcək, bu iclasın nəticələrinə görə Bəyanatın 9-cu bəndinin reallaşdırılmasından irəli gələn işlərin əsas istiqamətlərinin siyahısını formalaşdıracaq, prioritet qismində dəmir yolu və avtomobil yollarını müəyyən edəcək, həmçinin bundan sonra Tərəflər adlanacaq Azərbaycan Respublikası, Ermənistan Respublikası və Rusiya Federasiyası arasında razılaşma əsasında digər istiqamətləri müəyyən edəcəkdir.

3. Fəaliyyətin əsas istiqamətlərinin reallaşdırılması məqsədilə İşçi qrupunun həmsədrləri bu istiqamətlər üzrə Tərəflərin səlahiyyətli hakimiyyət orqanları və təşkilatlarının vəzifəli şəxslərindən ibarət ekspert yarımqruplarının tərkibini təsdiq edəcəklər. Ekspert yarımqrupları işçi qrupunun iclasından sonra bir ay müddətində layihələrin siyahısını təqdim edəcək, onların reallaşdırılması və Tərəflərin yüksək səviyyədə təsdiq etməsi üçün zəruri resursları və tədbirləri əsaslandıracaqlar.

4. İşçi qrupu 2021-ci il martın 1-dək Azərbaycan Respublikası və Ermənistan Respublikası ərazisindən həyata keçirilən beynəlxalq daşımaların, həmçinin Azərbaycan Respublikası və Ermənistan Respublikası tərəfindən həyata keçirilən, yerinə yetirilməsi zamanı Azərbaycan Respublikasının və Ermənistan Respublikasının ərazilərinin kəşiməsi tələb olunan daşımaların təşkili, yerinə yetirilməsi və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün zəruri olan yeni nəqliyyat infrastrukturunu obyektlərinin bərpasını və tikilməsini nəzərdə tutan tədbirlərin siyahısını və reallaşdırılması qrafikini Tərəflərin yüksək səviyyədə təsdiqləməsi üçün təqdim edəcək [6].

Bəyanatın 2-ci bəndinin icrası yəni, işçi qrupun fəaliyyəti üçün tərəflər arasında sərhədlərin müəyyənləşdirilməsi xüsusilə zəruri idi. Bu baxımdan 2021-ci ilin 26 noyabr tarixində Soçi şəhərində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Ermənistan Respublikası baş nazirinin və Rusiya Federasiyası Prezidentinin iştirakı ilə növbəti üçtərəfli görüş baş tutdu. Məhz Soçi görüşü çərçivəsində tərəflər sərhəd məsələsinə aydınlıq gətirərək, sərhədlərin müəyyənləşdirilməsi istiqamətində fəaliyyətlərin sürətləndirilməsi barədə razılığa gəldilər. Tərəflər Cənubi Qafqazda sabitliyin, təhlükəsizliyin və iqtisadi inkişafın təmin edilməsi naminə 2020-ci il 9 noyabr və 2021-ci il 11 yanvar tarixli bəyanatların bütün müd-

dələrinin bundan sonra ardıcıl surətdə yerinə yetirilməsinə tərəfdar olduqlarını təsdiq etdilər. Bununla da ilk dəfə olaraq Azərbaycan və Ermənistan arasında sərhədin müəyyənləşdirilməsi işinin təşkili üçün hər iki tərəfdən sərhəd komissiyalarının yaradılması barəsində ümumi razılıq əldə olundu [5].

Soçi görüşündən sonra 12 dekabr 2021-ci il tarixində Azərbaycan və Ermənistan dövlət başçıları səviyyəsində növbəti görüş Brüsseldə keçirildi. 12 dekabr tarixində reallaşan görüşlə tərəflər arasında münasibətlərin normallaşdırılması və regionda uzunmüddətli sülhün təmin olunmasında vasitəçi qismində Avropa İttifaqı çıxış etməyə başladı. Brüssel görüşləri çoxraundlu formatda davam etdi. 2022-ci ilin fevralında Azərbaycan Ermənistanla münasibətlərin normallaşdırılmasına dair aşağıdakı 5 prinsipi irəli sürdü:

1. Dövlətlərin bir-birlərinin suverenliyi, ərazi bütövlüyü, beynəlxalq sərhədlərinin toxunulmazlığı və siyasi müstəqilliyini qarşılıqlı şəkildə tanıması;

2. Dövlətlərin bir-birlərinə qarşı ərazi iddialarının olmamasının qarşılıqlı təsdiqi və gələcəkdə belə bir iddianın qaldırılmayacağına dair hüquqi öhdəliyin götürülməsi;

3. Dövlətlərarası münasibətlərdə bir-birlərinin təhlükəsizliyinə hədə törətməkdən, siyasi müstəqillik və ərazi bütövlüyünə qarşı hədə və gücdən istifadə etməkdən, habelə BMT Nizamnaməsinin məqsədlərinə uyğun olmayan digər hallardan çəkinmək;

4. Dövlət sərhədinin delimitasiyası və demarkasiyası, diplomatik münasibətlərin qurulması;

5. Nəqliyyat və kommunikasiyaların açılışı, digər müvafiq kommunikasiyaların qurulması və qarşılıqlı maraq doğuran digər sahələrdə əməkdaşlığın qurulması [2].

İrəli sürülən 5 prinsip bundan sonrakı dövrdə Azərbaycanla Ermənistan arasında keçiriləcək olan diplomatik təmaslar, o cümlədən görüşlərin əsasını təşkil edirdi. Prinsiplərdən bir daha aydın olur ki, Azərbaycan beynəlxalq hüquqa, dövlətlərinin suverenliyinə sadıqdır və bu kontekstdə irəli sürülən prinsiplərin heç biri beynəlxalq quruluşların müvafiq normativ aktlarına zidd deyildir.

2022-ci il 22 may tarixində Brüsseldə Aİ Şurasının sədri Şarl Mişel ilə yenidən üçtərəfli görüş keçirildi. Brüsseldə keçirilən sayca üçüncü görüşdə tərəflər sərhədlərin müəyyənləşdirilməsi barəsində yekun qərara gəldiklərini elan etdilər. 2022-ci il 23 may tarixində, yəni görüşdən bir gün sonra isə həm

Azərbaycan, həm də Ermənistanda sərhədlərin delimitasiyası üzrə komissiyanın yaradılması barəsində müvafiq qərarlar imzaladılar. Beləliklə bir daha aydın oldu ki, delimitasiya və demarkasiya məsələsi əslində Brüssel görüşünün üçüncü raundunun əsas müzakirə mövzusu olub. Yeni yaradılmış sərhəd komissiyalarına rəhbərliyi Ermənistan və Azərbaycan baş nazirlərinin müavinləri Mher Qriqoryan və Şahin Mustafayev edirlər. Ölkə başçısı tərəfindən imzalanmış sərəncamla Azərbaycan tərəfindən sərhəd komissiyasının tərkibinə 22 dövlət qurumundan rəhbərlər və müavinlər daxil edildilər. Komissiyanın 9 üzvü Ermənistanla sərhəddə yerləşən rayonların icra başçılarıdır. Sərhəd komissiyaları arasında ilk görüş 24 may 2022-ci il tarixində Azərbaycan – Ermənistan şərti dövlət sərhəddində keçirilmişdir. Bu görüşdə növbəti görüşün keçirilməsi barəsində razılıq əldə olunub. Sərhəd komissiyaları daha sonra 2022-ci il 30 avqustda Moskvada, 3 noyabr 2022-ci il tarixində isə Brüsseldə görüşsələr də nəticə əldə olunmamışdır. 12 iyul 2023-cü il tarixində isə komissiya rəhbərlərinin şərti sərhəddə hələ ki sonuncu görüşü baş tutmuşdur.

Ermənistanın delimitasiya və demarkasiya ilə bağlı Rusiya vasitəsilə Azərbaycana təqdim etdiyi təklifdə iki tərəfin silahlı birləşmələrinin güzgü prinsipi ilə sərhəddən geri çəkilməsi yer alıb [3]. Bu təklifə cavab olaraq Azərbaycan tərəfi bildirib ki, prosesi mümkün qədər tez başa çatdırmaq üçün sərhədin delimitasiyası və demarkasiyası üçün heç bir ilkin şərt olmamalıdır [1]. Bir sözlə, Azərbaycanın rəsmi mövqeyi ondan ibarətdir ki, sərhədin delimitasiyası və demarkasiyası münasibətlərin normallaşması və tərəflər arasında yekun sülh sazişi üçün ilkin şərtidir.

Maraqlıdır ki, müharibə başa çatdıqdan sonra İrəvan rəsmiləri regionda, o cümlədən Ermənistan və Türkiyə arasında nəqliyyat marşrutlarının açılması ideyasını fəal dəstəkləməyə və bu mövzuda müsbət danışımağa başladılar. 2021-ci ilin yayında Ermənistanda müxalifətin tələbi ilə təşkil edilən növbədənənar seçkilərdə yenidən Nikol Paşinyanın qələbə qazanması Ermənistan cəmiyyətindəki əhvali-rühiyyəni və yeni tendensiyaları əks etdirir. Qarabağı işğalda saxlamaqla Ermənistan 30 il ərzində yalnız özü-özünü blokada saxladı. Yerləşdiyi coğrafi mövqeyə baxmayaraq beynəlxalq ticarət, nəqliyyat və logistika arteriyalarının heç biri bu ərazidən keçmir. Əslində Cənubi Qafqazda kommunikasiyaların bərpasında ən maraqlı tərəf bu səbəbdən Ermə-

nistan olmalıdır. Kommunikasiyaların bərpası üçün yeganə tələb isə Azərbaycan-Ermənistan sərhədinin müəyyənləşdirilməsidir.

2022-ci ilin oktyabrın 6-da Çexiya Respublikasının paytaxtı Praqa şəhərində "Avropa siyasi birliyi" Zirvə Toplantısında Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev, Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel, Fransa Prezidenti Emmanuel Makron və Ermənistan baş naziri Nikol Paşinyan arasında baş tutan dördtərəfli görüşün nəticələri Azərbaycanın növbəti diplomatik qələbəsi kimi qiymətləndirilir. Çünki bu görüşün nəticəsində Ermənistan tərəfindən Azərbaycanın ərazi bütünlüyü və suverenliyi tanınmışdır [7]. Dövlətlərin ərazi bütünlüyünün tanınması mütləq şəkildə hər hansı bəyannamə, razılaşma və ya bu xüsusda olan digər bir sənədə əsaslanmalıdır. Ermənistan və Azərbaycan bir-birinin ərazi bütünlüyü və suverenliyini 1991-ci ildə imzalanmış Alma-Ata bəyannaməsi əsasında tanıdıqlarını elan etdilər. Alma-Ata bəyannaməsi ilə yeni müstəqillik qazanmış ölkələr SSRİ dövründə keçmiş müttəfiq respublikaların inzibati sərhədlərini tanıyırlar. Bu bəyannamə əsasında Praqa görüşündə sərhədlərin tanınması əslində Ermənistanın faktiki olaraq Qarabağı Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi kimi tanıdığını ifadə edir. Praqa görüşü ilə Ermənistan Azərbaycan-Ermənistan sərhədinin müəyyənləşdirilməsi üçün 2021-2022-ci illər ərzində dəfələrlə vurğulamağa çalışdığı Qarabağın statusu məsələsindən rəsmi olaraq imtina etmiş oldu. Düzdür, ölkə başçısı İlham Əliyev Qarabağın statusunun "hara getdiyini" üçtərəfli bəyanatın imzalandığı gün xalqa etmiş olduğu müraciətində bildirmişdi, amma Ermənistan rəhbərliyinin bununla barışması Praqa görüşündə baş tutdu.

Praqa görüşündən sonra diplomatik təmaslarda müəyyən problemlər yaranmışdır. Fransa Ermənistanın da istəyi ilə özünü danışıqlar prosesinə tərəf kimi əlavə etməyə cəhd edirdi. Hətta Fransanın tərəf olaraq prosesə qoşulması İrəvan tərəfindən şərt kimi irəli sürülürdü. Lakin bu addım Azərbaycan tərəfindən qəbul edilməz hesab olunurdu. Bu səbəbdən də 7 dekabr 2022-ci il tarixində Brüsseldə keçirilməsi planlaşdırılan növbəti görüş təxirə salınmışdır.

2023-cü il 14 may tarixində Brüsseldə tərəflər arasında beşinci görüş baş tutdu. Üçtərəfli görüşün nəticələrinə dair Avropa İttifaqı Şurasının Prezidenti Şarl Mişel mətbuata açıqlama verdi. Şarl Mişelin bəyanatında tərəflərin hansı mövzular istiqamətində müzakirələr apardığı aydın olur. Şarl Mişel bildirdi

ki, tərəflərlə sərhəd məsələlərində irəliləyişi və sərhədlərin delimitasiyası ilə bağlı atılacaq növbəti addımlar müzakirə edildi. Həmin kontekstdə liderlər sərhəd məsələləri ilə bağlı ikitərəfli görüşlərin bərpasına dair razılığa gəldilər. Liderlər 1991-ci ilin "Alma-Ata Bəyannaməsi"yə və Ermənistanın 29,800 kvadratkilometr və Azərbaycanın 86,600 kvadratkilometr ərazisinin toxunulmazlığına birmənalı sadiqliklərini təsdiq etdilər. Sərhədlərin delimitasiyasının yekunlaşdırılması danışıqlar vasitəsilə baş tutacaq. Bu göstərir ki, Ermənistan Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bu dəfə Avropa İttifaqı platformasında etiraf etmiş oldu [7].

Nəticə

Araşdırmanın əvvəlində vurğulandığı kimi, Azərbaycan sərhədlərin delimitasiya və demarkasiyasında həm maraqlı, həm də qərarlıdır. Ermənistanla baş tutan bütün diplomatik təmaslarda Azərbaycan bu mövqeyini qəti surətdə bəyan etmişdir. Ermənistan son antiterror əməliyyatlarından sonra bir daha anlamalıdır ki, Qarabağda yaşayan erməni milliyəti mənsubu şəxslərlə iş Praqa görüşündə rəsmi olaraq tanımış olduğu Azərbaycan Respublikasının suverenliyi çərçivəsindədir. Ermənistan tərəfindən Azərbaycana qarşı aparılan təbliğat və bilərəkdən sərhədlərin delimitasiya və demarkasiya fəaliyyətlərinin başlanmasının qarşısının alınması yalnız sülh prosesinə zərər verəcəkdir.

Azərbaycan və Ermənistan arasında, regional olaraq yanaşsaq isə Cənubi Qafqazda uzunmüddətli sülhün təmin olunması və qorunması istəyini Azərbaycan bütün diplomatik vasitələrlə dəfələrlə bəyan etmişdir. Sülhün təmin olunması üçün indiki məqamda yeganə şərt sərhədlərin müəyyənləşdirilməsi və daha sonra kommunikasiya xətlərinin açılmasıdır. Sülh müqaviləsinin imzalanması və Cənubi Qafqazda uzunmüddətli sülhün qurulması üçün sərhəd probleminin həll olunması xüsusilə labüddür. Bu xüsusda Azərbaycan müharibədən sonrakı 3 il ərzində 30 illik işğal dövrü boyunca Qarabağda Ermənistan tərəfindən bilərəkdən məhv edilmiş avtomobil və dəmiryollarını, o cümlədən digər zəruri infrastrukturunu bərpa etmiş və yeniləmişdir. Bu, bir daha sübut edir ki, Azərbaycan sərhədlərin müəyyənləşdirilməsi və kommunikasiyaların bərpası üçün maraqlıdır. Ermənistan tərəfinin qeyri-adekvat addımları isə sərhəddəki vəziyyəti indiyədək problem halında saxlamışdır.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. APA. 2022. *Azerbaijan is ready to begin unconditional delimitation process with Armenia. February 4.* <https://apa.az/en/foreign-policy/azerbaijan-is-ready-to-begin-unconditional-delimitation-process-with-armenia-367615>.

2. Ar.az. 2023, *Azərbaycanın növbəti diplomatik uğuru; beşinci Brüssel görüşü...*, <https://a-r.az/az/article/19292>

3. AzerTac. 2022. *Foreign Ministry: Azerbaijan has announced basic principles proposed for establishment of relations with Armenia. March 14.* https://azertag.az/en/xeber/Foreign_Ministry_Azerbaijan_has_announced_basic_principles_proposed_for_establishment_of_relations_with_Armenia-2052467.

4. JAMNews. 2022. *Armenia proposed border demarcation concept to Azerbaijan – What went wrong? January 21.* <https://jam-news.net/armenia-proposed-border-demarcation-concept-to-azerbaijan-what-went-wrong/>.

5. *President of the Republic of Azerbaijan. 2021. A trilateral meeting was held among Russian President Vladimir Putin, President of Azerbaijan Ilham Aliyev and Prime Minister of Armenia Nikol Pashinyan in Sochi. 26 November.* <https://president.az/en/articles/view/54420>.

6. *President.az. 2021 Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Ermənistan Respublikası baş nazirinin və Rusiya Federasiyası Prezidentinin bəyanatı,* <https://president.az/az/articles/view/50070>

7. *Science.gov.az. 2022, Praqa görüşünün nəticələri Azərbaycanın milli maraqlarına uyğundur; https://science.gov.az/az/news/open/22320*

XÜLASƏ:

İkinci Qarabağ müharibəsinin başa çatmasına baxmayaraq, Ermənistan-Azərbaycan sərhədindəki vəziyyət gərgin formada qalmağa davam edir. Müharibə bitən zaman imzalanmış üçtərəfli bəyanatdakı bəndlərdən biri regiondakı kommunikasiya xətlərinin bərpası məsələsinə aiddir. Təbii ki, Azərbaycan və Ermənistan arasında sərhədlərin delimitasiya və demarkasiyası aparılmadan bu bəndin icrası olduqca çətinidir. Sərhədlərin müəyyənləşdirilməsində ilkin addım tərəflərin bir-birlərinin suverenliklərini qarşılıqlı şəkildə tanımaları və bu məsələyə hörmətlə yanaşmalarıdır. Ermənistan tərəfindən Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tanınmasına baxmayaraq müxtə-

lif vaxtlarda səsləndirilmiş əsassız iddialar Azərbaycan-Ermənistan sərhəddinin müəyyənləşdirilməsi prosesini uzatmağa xidmət edir.

Açar sözlər: *Müstəqillik; ərazi bütövlüyü; sərhəd problemləri; delimitasiya, demarkasiya.*

Mustafayev Uzeyir Habil
Public Administration under the President
of Azerbaijan Republic
Baku, Azerbaijan

**THE PROBLEM OF DELIMITATION AND
 DEMARCATION OF AZERBAIJAN-
 ARMENIA BORDERS AND ITS SOLUTIONS**

SUMMARY:

Despite the end of the Second Karabakh War, the situation on the Armenian-Azerbaijani border continues to remain tense. One of the points in the tripartite declaration signed at the end of the war concerns the restoration of communication lines in the region. Of course, it is very difficult to implement this clause without the delimitation and demarcation of the borders between Azerbaijan and Armenia. The first step in determining the borders is for the parties to mutually recognize each other's sovereignty and treat this issue with respect. Despite Armenia's recognition of Azerbaijan's territorial integrity, groundless claims made at various times serve to prolong the process of determining the Azerbaijan-Armenia border. In such a case, there is a need for a detailed analysis of diplomatic contacts between Azerbaijan and Armenia, including meetings and opinions voiced by both sides on the issue of delimitation of borders.

Keywords: *Independence; territorial integrity; border problems; delimitation, demarcation.*

Мустафаев Узеир Хабиль
Государственное управление при Президенте
Азербайджанской Республики
Баку, Азербайджан

**ПРОБЛЕМА РАЗДЕЛЕНИЯ И
 ДЕМАРКАЦИИ АЗЕРБАЙДЖАНО-
 АРМЯНСКОЙ ГРАНИЦЫ И ЕГО
 РЕШЕНИЯ**

РЕЗЮМЕ:

Несмотря на окончание Второй Карабахской войны, ситуация на армяно-азербайджанской границе продолжает оставаться напряженной. Один из пунктов подписанной по итогам войны трехсторонней декларации касается восстановления линий связи в регионе. Конечно, реализовать этот пункт без делимитации и демаркации границ между Азербайджаном и Арменией очень сложно. Первым шагом в определении границ является взаимное признание сторонами суверенитета друг друга и уважительное отношение к этому вопросу. Несмотря на признание Арменией территориальной целостности Азербайджана, необоснованные претензии, выдвигавшиеся в разное время, служат затягиванию процесса определения азербайджано-армянской границы.

Ключевые слова: *Независимость; территориальная целостность; пограничные проблемы; делимитация, демаркация.*